

NASIL? “DAHA KAMUSAL BİR YAPI DENETİMİ”

Musa ÇEÇEN

Elektrik Mühendisi

e-posta: musa.cecen@emo.org.tr

Anahtar Sözcükler: Yapı Denetimi, Kamusal Alan

ÖZET

“İnsan hakları evrensel bildirgesi” barınma hakkını insan hakkı olarak tanımlamaktadır. İmzalayan ülkelerde olduğu gibi ülkemizin yasal düzenlemelerini uyumlu hale getirme ve yurttaşlarının sağlıklı ve güvenilir konut edinmesini güvence altına almak zorunluluğu bulunmaktadır. 1982 Anayasa’sında bu hak “konut hakkı” başlığı altında tanımlanarak sosyal hak olarak güvence altına alınmıştır. Konut Hakkı; en genel tanımı ile “Bireyin sağlam, kaliteli, sağlıklı, çağdaş ve insan onuruna yakışır, doğal afetlere dayanıklı bir yapıya sahip olması” olarak düzenlenmiştir.

3194 Sayılı İmar Yasası’ndan kaynaklı sorun çok önceden bu yana sürüyor olmasına karşılık, 17 Ağustos 1999 gecesi yaşanan depremle açığa çıktı. Bir doğal afet sonucu yaşanan acılara karşın, doğal olmayan sonuçlarını ve onların toplumsal yapımızda yarattığı sorunları aşmaya çabalıyoruz.

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri derin yarıklar, kırıklar oluşturdu. Diğer yandan siyasal iktidar(lar)ın işine de yaradı. Örneğin milliyetçi söylemlerinden ötürü topluma anlatmakta zorluk çekecekleri “Tahkim Yasası”’nı bu arada yasalaştırdılar.

Mühendis ve Mimarlar suçluydu. (!) Peki, o güne kadar yaşanan hercümerç içinde, bütün sorumluluğu bu kesimin üzerine yıkarak “toplumsal arınma” gerçekleştirebilirmiydi?

GİRİŞ

Dünyamız küresel güçlere sahip aktörler tarafından, yenedünya düzeni (YDD) olarak tanımlanan bir dizi iktisadi ve siyasi politikalarla yörgülük şekillendirilmektedir. IMF ve DB aracılığı ile şekillendirilen toplumsal yapımızın bütününde dönüştürücü etkiler yaratılmaktadır. Yürütölen tam olarak “toplum mühendisliğidir.” Hedeflenen sonuç ise; her türlü kısıtlamadan korunmuş, alabil-diğine serbest bir pazarın yaratılması ve insanlığın bu pazara biatıdır.

Bu amaçla mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanmasına yönelik süreç şimdilik başarıya ulaşmıştır. Bu sonuçla; kapitalizmin tek bir dünya pazarı yaratma çabasının başarıya (!) oldukça yaklaştığı söylenebilir. Diğer yandan; bu sonuca yönelik olarak uygulanan politikalar ile emekçi sınıfların tüm geçmiş kazanımları tasfiye edilmekte, edinimleri ise özelleştirme politikaları ile kamu üzerinden belirli kesimlere aktarılmaya devam edilmektedir.

Ülkemiz böyle bir süreçte, 17 Ağustos ve ardından 12 Kasım 1999 tarihinde iki kez sarsıldı!.

İletişim çağı söylemine karşılık her türlü haberleşmenin çıktığı, Bakanlar Kurulu üyelerinin televizyon yayınlarından bilgi aldığı ve “Hey!. orada kimse var mı?” sorusuna yıkıntılar içinde muhatap arandığı bir Türkiye!.

Artık depremin yarattığı şaşkınlık geçmiş ve “günah keçisi” ‘nin kim olduğunu arama vakti gelmişti. Çok

geçmeden bulundu da!. Birkaç müteahhit, mimar ve mühendis!. Suçlu olmasına suçluydular belki.. Ama bir kez daha “suç ve ceza” tanımını karşılığını bulamamış, toplum vicdanı rahatlatılamamıştı. Bilgi sahibi olmak yerine fikir sahibi olmaya “pek mahir olan yurdum insanı” deprem uzmanı olmuş, (!) kendisine medya aracılığı ile sunulanlar üzerinden konuya dahil olmakta gecikmemişti!.

Yenidünya düzeninin yandaşları tarafından bu alandaki boşluk hemen fark edilmiş, henüz yıkıntılar altından çıkamamış ülke insanının şaşkınlığından faydalanılarak, sözde deprem yaralarını sarmak için (!) bu günlerde ise hala neden alındığı bilinmeyen özel iletişim (deprem) vergisi ve uluslar arası tahkim yasası onaylanmıştı.

Sıra kamuya ait yeni alanların tasfiyesine geldiğinden, yapı denetim alanı da bu toz duman içinde düzenlenebilirdi. Böyle de oldu. TMMOB’nin (bazı odaları hariç) tüm itirazlarına itirazına karşın 595 Sayılı KHK ile yasalastırıldı.

Bilindiği üzere İnşaat Mühendisleri Odası 1980 ‘li yıllardan bu yana, yapı denetimi yaklaşımını, “yapının karkası” ile sınırlı tutan bir anlayışa dayandırmaktadır. Hatta uzunca bir dönem içinde meslek odası denetiminin, üyelerinin ürettiği hizmeti denetleme ile sınırlı olduğu yaklaşımını reddederek, “yapı polisliği” olarak tartışılan yaklaşımı ile yapıları denetlemeyi savunmuştur.

Benzer yorumla İMO ve MO; 3194 sayılı İmar Yasasının yapıda bir tek TUS ‘u tanımladığını, bunun da inşaat mühendisi/mimar olduğunu savunmuştur. Danıştay yargılama süreçlerinde oluşan içtihatlar ise İnşaat, mimarlık, makina ve elektrik mühendislerini TUS olarak birlikte tanımlamışsa da, yerel yönetimler farklı uygulamaları sürdürmüş ve hala sürdürmektedir.

MÜTEAHHİT Mİ, “YAP-SATÇI” MI?

Ülkemizde yapı stokunun büyük bölümü bu tanımlanmamış meslek grubu tarafından üretilmiş ve hala

üretilmektedir. Genellikle “Yap-Satçı” mantığının hakim olduğu bu kesim için, esas olan kentsel rant olarak tanımlanan pastadan pay kapmak olduğu herke tarafından bilinmektedir. Bu durum; yapı faaliyetinin kar getirisini kayıt dışılığın desteğinde oldukça yüksek boyutlara taşımaktadır. Kar’ın bir bölümü ise yerel yöneticiler ve karar süreçlerinde yer alan teknokratlarla bölüşülmekte, bu bölüşüm üzerinden ise yeni kentsel yağma alanları hazırlanmaktadır. Sistemin genellikle yukarıda belirtilen çerçevede işlediğinin bilinmesine karşılık, yasa koyucu irade; iptal edilen 595 sayılı KHK dahil, 4708 sayılı yasa yapı faaliyetinde “yüklenici” tanımını yapmamakta direnmiştir.

TMMOB Deprem sonrasına hazırlıksız yakalandı.

Üzülerek ifade ederim ki; TMMOB, deprem sonucunda yapı denetim alanına ilişkin yeni düzenlemelere hazırlıksız yakalanmıştır. Bu eleştiri TMMOB’ye olduğu kadar aslında kendim(iz)e yöneliktir.

Tartışmaların sürdüğü bu dönemde bazı odaların yöneticileri 595 Sayılı KHK ‘yi kamusal denetimin ticarileştirilerek özelleştirileceğini açıklayan TMMOB’yi ve oda yöneticilerini yazılı ve görsel medya önünde ağır sözlerle eleştirmiş, bu dağınık, apolitik yaklaşımlar içinde “kamusal denetim kavramı” ‘nın altı doldurulamamıştır.

TMMOB bu yaşananlara rağmen ana muhalefet partisi CHP üzerinden Anayasa Mahkemesine taşıyarak 595 sayılı KHK ‘nin iptal edilmesini sağlamıştır.

Daha sonra Yüce Divanda yargılanarak ceza alacak olan Bayındırlık Bakanı Koray Aydın, TMMOB Başkanı Kaya Güvenç’in “Bizi dışlayarak böyle yanlış bir yasada neden diretiyorsunuz?” sorusuna “TMMOB bizde olsa bu yasa böyle olmazdı!” yanıtını vermekte sakınca görmemesi ise iktidarın yapı denetiminde teknik elemanlara ve örgütüne bakışını gözler önüne sermiştir!.

595 ÖLDÜ, YAŞASIN 4708!

595 Sayılı KHK ‘nin iptal edilmesi ile “kapitalizm karşısında süngüsü düşmüş”, iç ve dış borç batağı ile çoktan teslim alınmış ülke ekonomisi, çağımızın “paslı kılıçlı yeniçerilerinin” elinde yeniden talan için düzenleniyordu. 57. Hükümetin ardından 58. Hükümet tarafından kaleme alınan 4708 sayılı Yapı Denetim Yasası hazırlıkları gizlilik içinde sürdürülüyor, konunun en önemli tarafı olan TMMOB ise bu sürecin dışında tutuluyordu.

4708 Sayılı yasa TMMOB’nin yapı denetim sürecinden tamamen tasfiye edilmesini amaçlamaktadır. 6235 Sayılı yasada tanımlanan üyelerinin belgelendirilmesi ve izlenmesine yönelik düzenlemeler, iptal edilen 595 sayılı KHK ‘de tanımlanmasına karşılık “denetçi belgelerinin verilmesi ve izlenmesi görevi” 4708 sayılı yasa ile TMMOB’den alınarak Bayındırlık Bakanlığına verilmiş ve TMMOB’nin işlevsizleştirilmesi, üyelerinden uzaklaştırılması amaçlanmıştır. Süreç içinde bununla da kalmamış, fen adamlarının uygulama projeleri yapmaları konusunda ortam bulanıklaştırılmış, TMMOB birimleri tarafından sürekli olarak hukuk mücadelesi verilmesi zorunluluğu yaratılmıştır.

DENETİMSİZLİĞİ DÜZENLEYEN BİR “YAPI DENETİM YASASI”

“Yapı Denetim Kuruluşları aracılığı ile ticari bir faaliyet olarak sürdürülen mevcut uygulama ile yeni açmazların kapısı aralanmış, 13 kez imar affı çıkarmak suretiyle yasa dışı yapılaşmayı yasal hale getiren hükümetler, diğer yandan sağlıklı konut üretilmesinin önüne “Yapı Denetimi Kanunu” ile önemli bir engel koymuşlardır.” Amaçlanan olmuş ve birinci derece deprem bölgesi olmasına karşılık liste dışı kalan illere inat, “kentsel rantı yüksek” 19 il ile sınırlı tutulan 4708 sayılı yasa halen denetimsizlik üretmeye devam etmektedir.

KİMSE MASUM DEĞİL!

Kamudan insanca yaşam koşullarının altında ücret ve istihdam politikaları ile emekli olan meslektaş-

larımız için “ek geçim kaynağı“, veya işsiz meslektaşlarımıza iş alanı olarak görülen “yapı denetim yasası kamu güvenliği üretiyor mu” sorusunun yanıtı (oldukça sınırlı sayıda denetim kuruluşu hariç) ne yazık ki olumsuzdur.

Sözde rekabet adına denetimi yapılacak olan yapıların projelerinin bedelsiz hazırlandığı, onaylanacak projelerin denetçilere kargo ile veya daha kötüsü imzası taklit edilerek yapıldığı bilinmektedir. Denetçilere ödenecek olan ücretler ise “işe gelmelerine gerek olmadığı” söylemi üzerinden düşürülerek, denetim giderleri de kısıldığından **“rekabet için gerekli koşullar hazırlanmakta”** (!) denetim görevini ciddiye alanların ise ayakta durması zorlaşmaktadır.

Biz mühendisler bu çarpık işleyişi ayakta tutan (!) kişiler olarak kendimizi nasıl savunacağız? Yaşanacak ilk afet sonucunda “ne yapalım emekli maaşımla geçinemiyordum!” söylemi toplum ve kendi vicdanımızı huzura kavuşturabilecek mi?

Peki, odalarımız ve üst örgütümüz TMMOB’nin; 4708 sayılı yasanın kamu güvenliğini tehdit ederek, her gün boyutu büyüdüğünden içinden çıkılmaz hale gelen denetimsizliği üretiyor olmasına karşılık, yüksek sesle söylenmese de “çok sayıda üyesinin zoraki istihdam ve yaşam destek alanı” olarak görme yaklaşımını kabul etmek olası mıdır? TMMOB 53 yıllık tarihinde hiçbir güç önünde eğilmemiştir. **“Ne yazık ki 4708 sayılı yasa ile gelinecek durum TMMOB’nin kendi içine doğru eğilmesi”**’dir.

Bu olumsuz yaklaşım Bayındırlık Bakanlığı’nın 4708 sayılı yasa ile içine düştüğü çıkmazdan kurtulmak ve 4708 sayılı yasa ile yaratılan tahribata ortak aramak için TMMOB’ye başvurması ile sonuçlandı. Buna göre yapı denetçilerinin meslek içi eğitime tabi tutulmasına yönelik olarak akıllı manevrası ile denetçi eğitimlerinin TMMOB birimleri tarafından verilerek belgelerinin Bayındırlık Bakanlığı’na gönderilmesini talep etti.

TMMOB içinde ne yazık ki hiç tartışılmadan verilen olumlu yanıtın süreç içinde çok tartışılacağı kesin görünmektedir.

Yasanın bizatihi kendisi problemlidir. Zira yapı üretim sürecinde uzman olan ve SMM faaliyeti sürdüren mühendisler yasa ile bu alanın dışına itilmişlerdir. Denetçi olarak görülen meslektaşlarımızın büyük bölümü ise, bu alanda faaliyet sürdürmemişler, yasada belirtilen yeterliliklerini mesleki faaliyet yıllarından (!) almışlardır.

Bu çelişkili durum; TMMOB'nin kararı sonucunda odalarda başlatılan "Yapı Denetçisi Eğitimi" faaliyetinde açıkça görülebilir. Eğitimlerde ağırlıklı olarak görev alan "SMM ve Serbest "çalışan mühendisler" 'dir.

SONUÇ

- 4708 Sayılı yasa yapı denetiminde kamu güvenliği üretmemektedir.
- Bu yasa; denetimi faaliyetini ticari bir alan olarak gördüğünden, yasanın mantığı amacına aykırıdır.

• 3194 Sayılı İmar yasası yükleniciye karşı kamu adına denetim yapacak mühendis ve mimarın elini güçlendirmemektedir. Denetim mühendislik faaliyeti olduğuna göre nihai sorumlulukları ile bağlantılı düzenlemelerin yapılması halinde denetçinin eli güçlendirilecek ve yükleniciye karşı korunabilecektir.

• 4708 Sayılı yasa derhal iptal edilmeli ve kamu adına denetim perspektifine uygun yeni düzenleme için TMMOB ve üniversitelerin sekreteryasında tüm tarafların katılımı ile başlatılmalıdır.

• TMMOB; 4708 Sayılı yasaya ilişkin son kararlarını, bu güne kadar sürdürdüğü toplumsal ve kamusal çıkarların korunması düzlemindeki mücadele geleneği üzerine koyarak tekrar değerlendirmelidir.

• Yeni düzenlemelerle birlikte, kamu güvenliğinin sağlanmasına yönelik mesleki denetim faaliyeti yürütecek olan üyelerinin bilgi ve mesleki yeterliliklerinin ölçülmesi, mühendislik ve bilimsel ölçülerden taviz vermeyen bir düzlemde yürütülmelidir.